

EKSİLTİ ya da SIFIR TEKRAR

Kerime ÜSTÜNOVA*

ABSTRACT

Unambiguous Incompleteness or Zero Repeat

In order to introduce new information in a more effective way and avoid repeats in a text, unambiguous incompleteness is employed. However, it is obvious that unambiguous incompleteness is not different from "zero repeat" since the unit that is removed from the surface structure of the sentence, in fact it exists in semantics of the sentence. Prediction of such units is achieved through the use of structural rules or previously mentioned structures in the sentence or text or units of speech context. Predictability is very important for getting a complete proposition. Structures that can be successfully predicted and completed are "zero repeats". However, such structures should not be mixed up with the incomplete structures that are not found in the sentence and cannot be successfully predicted by the reader /listener. Such structures are called ambiguous incomplete structures and ambiguous incompleteness is different from "zero repeat".

"Gerçek yaşamda yalnızca somut dil olayları var, somut dil olayları da genellikle yapısal bakımdan eksik ve bozuk, ancak bağlamsal bakımdan uygun sözce kalıntılarıyla dolu. Böyle bozuk, eksik, bölük pörçük sözceleri onararak düşünsel yapıdaki asıl görüntülerine dönüştürmek, sonra bunları denilmek istendiği biçimde anlayıp yorumlamak, kişinin iletişim yetisinin bir işlevidir." ¹

* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Tura, S., "Anlam ve Yorum", s. 114.

İletişimde zamandan tasarruf, dilin tekrardan hoşlanmayışı, en az çaba ilkesi gibi nedenler, anlatım kısalığına yol açan etkenlerdendir. Konuşanın, dinleyenin bir takım şeyleri bildiğini, konuşmayı dikkatle dinlediğini sanması ve duyduklarını doğru yorumlayabileceğini düşünmesi, konuşmalarda kimi birimlerin atlanmasına, düşürülmesine, yarım bırakılmasına yol açmaktadır. Bütün bunlara rağmen anlatımın gerçekleştiğini, iletişimin sağlandığını söyleyebiliriz. Ancak anlam bütünlüğünü bozmadan, cümlelerin bazı öğelerinin düşürülmesi ile oluşan eksilteli yapılarla iletişim sağlanmaya çalışılmaktadır. Eksiltelerin bir kısmının da, tıpkı tekrarlar gibi daha çarpıcı, daha etkili anlatımlara ulaşmak için yapıldığını görmezden gelemeyiz.

Tekrardan kaçınmanın, tekrara düşmemenin yollarından biri, eksiltidir. Yani cümledeki öğelerden biri ya da bir kısmını cümleden çıkarma işi. Eksik öğelerin oluşturduğu boşluğu, okuyucu / dinleyici iletişim yetisi aracılığıyla çok kısa süre içinde çeşitli yollarla doldurur ve ancak o zaman sağlıklı iletişim kurulabilmiş olur. Eksilteli yapı birkaç aşamada doldurulabilmektedir. Önce dinleyici / okuyucu, okuduklarını, dinlediklerini doğal dildeki ifade diline, mantık yapısına yaklaştırmaya çalışacaktır. Sonra göndermeler yoluyla belirsizlikler giderilmeye, ardından eksiksiz önerme haline getirilmeye, derin yapının sağlıklı bir biçimde su yüzüne çıkarılmasına çalışacaktır. Ne var ki bunun gerçekleşebilmesi için eksiltinin kestirilebilir, tamamlanabilir olması gerekmektedir. Kimi zaman eksiltinin giderilmesi, önceki ya da sonraki cümle yardımıyla olur; kimi zaman ise cümleden büyük birimleri gerekli kılabilir². Eksilti, CBB içinde doldurulabildiği gibi CBB'ler yardımıyla da doldurulabilir. Bir kaç CBB önce verilen bilgi, gündeme getirildiğinde ortaya çıkan boşluk, eski bilgi aracılığıyla belirlenebilir. Bazen bir tek sözcük ya da ifadenin cümle niteliğinde kullanıldığını görmekteyiz. Eksiklik, hem cümlelerin dilbilgisi yapılarındaki eksikliğini, hem de eksik öğenin anlamını dikkate almak kaydıyla giderilebilecektir. Eksik öğenin dilbilgisi özelliği, anlamı CBB'deki önceki / sonraki cümlelere dayandığından göndermeler yardımıyla ortaya çıkacaktır. Demek ki, eksilteli cümleler -CBB'deki diğer cümleler sayesinde anlamca tam bir yargı bildirdiklerinden cümle niteliğini korumaktadırlar.

Adalı, tekrardan kaçınmak, yeni bilgileri daha etkili bir biçimde sunmak için iki yoldan yararlandığını belirtmektedir. Bunların biri gösterim, ikincisi ise eksiltidir³. Biz, Adalı'nın gösterim diye adlandırdığı yolu da,

² Cümleden büyük birim terimi, dilbilimde kullanılan, dilce, sözcük, metin, text karşılığında alınmış ve kısaca CBB diye gösterilmiştir.

³ Külebi, O., "Türkçede Eksilti Tümceleri", s. 117.

eksiltiyi de **tekrar** olarak kabul etmekteyiz. Gösterim, **eksik tekrar**; eksilti ise, **sıfır tekrar**'dır.

Kişi zamirleri (ben, sen, o vb), işaret anlamlı zamirler, sıfatlar, zarflar (bu, şu, o, burada, oralardan, şimdi vb.) iletişimde zaman tasarrufu; anlatımda duruluk, yalınlık, açıklık sağlamak amacıyla kullanılır. Bu tür sözcüklerin işaret ettikleri birimleri daha önce geçen cümlelerden hareketle çıkarırız. Başka bir deyişle bu tür sözcükler, işaret ettikleri birimlerin yerini tuttukları için bir çeşit tekrardır. Eski bilginin cümleye / CBB'ye sokulduğu durumlarda, yukarıda sözünü ettiğimiz nedenlerden dolayı başvurulmuş bir yoldur.

"*Mefharet söze nasıl başlayacağını hâlâ bilmiyordu*"

"*ben senin için sekiz sene dul kaldım*"

hayır fena bu.

çok söylemişti bunu şimdiye kadar

"*Selmin'in cevapları malûmdur*"

kalmasaydın " "*ben sana yalvardım mı?"*

"*babamın sende hiç bir hatırası yok mu?"*

"*keşke bir daha evlenseydin de bana bu kadar karışmasaydın.*"

sekiz sene öncesinden sözün söylendiği
ana kadar olan zaman dilimini işaret eder

burada olmayan, daha önceki (?)
bölümlerde yer alan
davranışların eksik tekrarı

P.Safa, Yalnızız

ben: Birinci tekil kişi zamiri, söz söyleyeni gösterir. Göndermesi Mefharet'edir.

senin: İkinci tekil kişi zamiri, söz söyleneni gösterir. Göndermesi Selmin'edir. Art göndermeyle belirlenebilir.

bu: Birinci tekil işaret zamiri yakını gösterir. Burada bir önceki cümlede söylediği sözü işaret etmektedir: *bu = ben senin için sekiz sene dul kaldım*

bunu: Bir önceki cümledeki *bu* zamirinin, oradan da “*ben senin için sekiz sene dul kaldım*” cümlesinin yerini tutmaktadır.

şimdiye kadar: Sekiz sene öncesinden sözün söylendiği ana kadar geçen zaman dilimini anlatmaktadır.

ben: Parçada yer alan ikinci *ben*'dir. Söz söyleyen Selmin olduğu için Selmin'in yerini tutar.

sana: Parçada yer alan ikinci *sen*'dir. Söz söylenen Mefaret'e gönderme yapar.

sende: Parçada yer alan üçüncü *sen*'dir. Söz söylenen Mefaret'e gönderme yapar.

bana: Göndermesi Selmin'edir.

bu kadar: Burada olmayan, daha önceki (?) bölümlerde yer alan davranışları anlatır.

*“lisede zengin, hoş ve sık olan popüler bir gruba başıboş dolaşıyordum
bu gruba kabul edilmiş olmaktan o derece şaşırmışım ki,
onlardan geri kalmak istemiyordum*

evde okul arkadaşlarının kişiliği değil de ev kişiliğini kullanmak zor geliyordu

bununla beraber ablalarımın alay etmesinden korktuğum için çoğunlukla ev kişiliğini kullanmaktaydım”

Gülter Oskay, Ana -Baba ve Arkadaş Gruplarının Ergenler Üzerindeki Etkisi

Bu metinde altı çizili sözcüklerin göndermelerini ve hangi birimlerin yerini tuttuklarını yine bu metinlerden çıkarabilmekteyiz.

bu grup: *Bu* işaret sıfatı gösterdiği adla birlikte “*zengin, hoş ve sık olan popüler bir grup*”a gönderme yapıyor ve *bu grup* çok kısa biçimde *zengin, hoş ve sık olan popüler bir grup*’un yerini tutuyor. Böylece bir cümle önce geçen uzun bir yapının tekrarının önüne geçilmiş oluyor. Uzun yapı, farklı biçimde cümlede yerini alıyor, yani tekrarlanıyor. Ancak tam tekrar olarak değil; eksik tekrar olarak karşımıza çıkıyor.

onlardan: Kendinden önce gelen cümledeki “*bu grup*”a gönderme yapıyor. “*Bu grup*”un göndermesinin de “*zengin, hoş ve sık olan popüler bir grup*” olduğunu daha önce belirtmiştik. Böylece *onlar*, “*zengin, hoş ve sık olan popüler bir grup*” yerine kullanılmış bir eksik tekrardır. Bu cümle

için eski bilgi olan yapının anlatımı bozmayacak bir tarzda cümleye girmesini sağlamıştır.

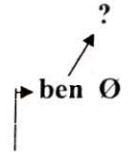
bununla: Bir duruma gönderme yapmış: *Evde okul arkadaşlarımın kişiliği değil de ev kişiliğimi kullanmak zor geliyordu.* Bir tek sözcük, bir cümlenin işlevini anlam bakımından tam, biçim bakımından eksik olarak gerçekleştirmektedir.

Örnek parçalarda yer alan kimi birimlerin, eski bilgilerin dolaylı yoldan cümlelere girmesine yol açtığı, adeta onları tekrarladığı görülmektedir. Adalı, bu işlemin kısaltma yoluyla değiştirim olduğunu ileri sürmektedir. Katılmakla birlikte bunun aynı zamanda bir çeşit tekrar -eksik tekrar- sayılması gerektiğini de düşünmekteyiz.

Yapıların eksiksiz önerme sayılabilmelerinin ilk ve temel koşulu yargı bildirmeleridir. Çeşitli dilbilgisi kitaplarında cümle için verilen tanımların ortak noktası budur. Dolayısıyla eksilteli yapıların cümle sayılmaları için eksiksiz anlatıma ulaştırılmaları, yani bağımsız olmaları ve yargı bildirmeleri gerekmektedir. Ondan sonra da birimlerin ait olduğu dilin kurallarına uygun olarak dizilmeleri gerekmektedir. Cümle tanımlarının birleştiği ikinci nokta ise, anlam bütünlüğü sağlayan -yargı bildiren- kurallı dizgiler olduğudur.

Kimi birimlerin cümleden atıldığı, cümle yapısının eksiltiye uğradığı durumlarda bile anlam bütünlüğünün bozulmadığını, bildirişmenin gerçekleştiğini biliyoruz. Eksilti, cümlenin belli başlı öğeleri olan özne, nesne, tümleç ve yüklemde görülebileceği gibi sözcük öbekleri olan tamlamalarda ve yan cümlelerde, cümlemsilerde de görülebilir. Bu tür yapısal eksiltiler, ancak dilin verdiği imkanlar doğrultusunda doldurulabilir. Eksikliklerin giderilmesinde Türkçenin temel yapı kuralları hareket noktamız olacaktır.

a. Cümlenin temel öğelerinden biri öznedir. Bu nedenle öznenin eksik olması, hemen fark edilebilecek niteliktedir. Yüklem özne gerektirir; özne yüzey yapıda yer almadığında yani öznenin düştüğü durumlarda, yüklemdeki kişi işaretleri yardımıyla özneyi belirleyebiliriz. Yüklem varlığında özneyi barındırması kuralı, bize bu imkânı tanımaktadır.

"İsede zengin, hoş ve şık olan popüler bir grupta başıboş dolaşıyordum"

yüklem + özne

Gülter Oskay. age

Türkçede, özne atma eğiliminin olduğu biliniyor. Özellikle birinci ve ikinci kişileri anlatan öznelerin daha sıklıkla cümlelerden düştüklerini görüyoruz. Çünkü birinci kişiler konuşan ya da anlatan kişileri, ikinci kişiler ise dinleyen kişileri belirtirler ve sonuçta bunlar konuşma ortamının birer parçasıdır. Cümlede özne ayrıca vurgulanmak istendiğinde, ancak birinci ve ikinci kişilerden oluşan özne, yüzey yapıda yer alabilir. Üçüncü kişilerin oluşturduğu özneler ise, konuşan ve dinleyenin dışındaki birilerini anlattığından diğerleri kadar düşmezler. Bu tür öznelerin göndermede buldukları birimler, çeşitli dilbilgisi verileri yardımıyla çözülür. Bizim incelediğimiz cümleler / CBB'ler yazılı olduğuna göre, cümledeki özne eksiltisi, hangi kişide olursa olsun eylemdeki kişi ekleri aracılığıyla belirlenebilecektir. Ulaşılan kişi zamirleri cümle düzeyinde özne eksiltisini giderecektir, ancak kişi zahirinin hangi adı temsil ettiği ise CBB düzeyinde belirlenebilecektir.

Dilbilgisinde *gizli özne* olarak adlandırılan özne çeşidinin, öznenin sıfır tekrarından başka bir şey olmadığı açıktır.

“*kar yüzünden yollar kapandı, taşıtlar kapı önlerine çekildi*”
 ↳ **kar yüzünden = Ø**

Edilgen çatılı eylemlerle kurulu cümlelerde bir yardımcı sözcük aracılığıyla belirtilen özneye örtülü özne denir. Birinci cümlede *kar* örtülü özne, *yollar* sözde öznedir. Örtülü özne *yüzünden* sözcüğü yardımıyla cümleye sokulmuştur. İkinci cümlede ise, *taşıtlar* sözde öznedir, örtülü özne eksiltisi vardır. *Kar yüzünden* cümlelerin derin yapısında yer almıştır. Dolayısıyla sıfır tekrardır.

Özne eksiltisi, birinci ve ikinci kişi zamirleriyle kurulu cümlelerle sıralı cümlelerde karşımıza sıkça çıkan bir durumdur.

b. Türkçede asıl unsurlar sondadır, dolayısıyla sözcük öbeklerinde tamlayan, tamlanandan önce gelir. Bu durumda iyelikli öge / tamlanan, tamlayan gerektirir. Dolayısıyla tamlayan da tamlanan gerektirir.

“*evde okul arkadaşlar - im - in kişiliği değil de, ev kişiliğ - im - i kullanmak zor geliyordu*”
 ↳ benim = Ø ↳ benim = Ø

Gülter Oskay, age.

“*yaşamın anlamı ve amac-ı bu çerçevede içinde açıktır*”
 ↳ **yaşamın = Ø**

E. Kongar, Yaşamın Anlamı

“üretimle ilgili ilimin de, yaşamın da anlamı, insandır”

→ anlamı = Ø

E. Kongar, age

c. Geçişli çatıdaki yüklem nesne gerektirir. Nesne yüzey yapıda yer almasa bile var sayılır. Çünkü derin yapı bunu gerektirmektedir. Nesne sözlüksel olarak gerçekleşmediği yapılarda yüklem nesneyi sözdizimsel olarak belirler.

“Dilbilgisinde geçişli çatıdaki eylemlerin kurduğu cümlelerde nesne olmasa bile var sayılır”⁴.

“Tümcenin gelişinden anlamın kolayca anlaşılabilirliği durumlarda nesne söylenmeyebilir. Nesnenin düşmesi, sorulara verilen yanıtlarda olur”⁵.

“duygusallığı ile birlikte, gerçeğe duyarlı bir akılcılık, insanı nasıl gel-gitler arasında coşturur.

↓
belirtili nesne

hiç denediniz mi?”

→ nesne Ø

E. Kongar, age

Denemek eylemi geçişlidir. Bu nedenle kurduğu cümlelerde nesnenin olması gerekir. Cümlelerin yüzey yapısında yer almamasına karşın nesneyi var sayıyoruz. Burada eksiltinin kestirilebilir olduğu açıktır. Bir önceki cümleden hareketle nesne eksiltisini doldurabiliyoruz. Kaynağımız ise, bu cümle için artık eski sayılan bilgidir. Nesnemiz, *duygusallığı ile birlikte, gerçeğe duyarlı bir akılcılığın insanı nasıl gel-gitler arasında coşturduğudur*. Dilin tekrarı sevmeyişi, en az çaba ilkesi, uzun bir cümleden oluşan nesnenin kullanımını engellemektedir. Ancak Türkçenin temel kuralları gereği, nesne yerine cümleyi kısaca anlatan *bunu* sözcüğü kullanılabilirdi. Yazar, eksik tekrar yerine sıfır tekrarı tercih etmiştir. Nesne eksiltisi, ortak nesnenin kullanıldığı sıralı cümlelerde karşımıza sıkça çıkar.

“iki eliyle saçlarını tuttu, çekti, yatağın örtüsünü ısırdı”

→ saçlarını = Ø

P. Safa, Yalnızız

⁴ Gencan, T. N., *Dilbilgisi*, s. 93.

⁵ Dizdaroğlu, H., *Tümcebilgisi*, s. 94.

“yalnız bana pişireceksin kahveyi, sen içmeyeceksin”

→ kahveyi = Ø

P. Safa, age

ç. Zarf yüklem gerektirir. Zarf tümleci, yüzey yapıda yer almayan yüklemi sözdizimi bakımından belirler.

“ağalık vermekle, yiğitlik vurmakla”

→ Ø = olur (?) → Ø = olur (?)

Atasözü

d. Cümlenin asıl unsurları özne ile yüklemdir. Bir anlatımın yargı bildirmesi için yüklem şarttır. Yüklemün düşürüldüğü cümlelerde eksilti çeşitli yollarla giderilir.

“erikler ve cevizler, çocuklar arası savaşlarda cephane olarak kullanılırdı kıyasıyla savaşlarda ceviz, dostça savaşlarda erik”

→ kullanılırdı = Ø

→ kullanılırdı = Ø

E. Kongar, Yaşamın Anlamı

“ armudun önü, kirazın sonu ”

→ Ø (?) ←

yenmeli
yenmemeli
lezzetlidir
tatlıdır
iyi olur

Atasözü

e. Bunlardan başka cümlelerde çeşitli öğelerin, yan cümlenin, cümleminin de eksiltisi görülebilir. Aşağıdaki cümlelerde özne, nesne, zarf tümleci, yönelme, bulunma, çıkma tümleci, cümlemsi, yan cümle eksiltileri örneklendirilmiştir.

“Allah verirse el getirir, sel getirir, yel getirir”

Atasözü

Allah verirse = Ø

(zarf tümleci ve yan cümle eksiltisi)

“karga yavrusuna bakmış, benim ak-pak evladım demiş”

Atasözü

karga, yavrusuna = Ø

(özne ve yönelme tümleci eksiltisi)

“her taşın altına elini sokma, ya yılan çıkar, ya çıyan”

Atasözü

taşın altından = Ø

çıkır = Ø

taşın altından = Ø (çıkma tüm. ve yüklem eksiltisi)

“(a.) kişi yaşlandıkça tarihini kurgulamağa iyiden iyiye sarılıyor, (b.) geçmişini eliyor,

(c.) eşiyor, (ç.) eleştiriyor; (d.) anlamları kurmağa, (e.) bağlar bulmağa çalışıyor bu karmaşık örgüde”

Bilge Karasu, Ne Kitapsız Ne Kedisiz

b. geçmişini eliyor,

c. eşiyor,

ç. eleştiriyor,

iyiden iyiye = Ø

kişi yaşlandıkça geçmişini iyiden iyiye = Ø

kişi yaşlandıkça = Ø

kişi yaşlandıkça geçmişini iyiden iyiye = Ø

d. anlamları kurmağa,

e. bağlar bulmağa çalışıyor bu karmaşık örgüde

çalışıyor bu karmaşık örgüde = Ø

kişi yaşlandıkça = Ø

kişi yaşlandıkça = Ø

b. cümlelisi (zaman zarf tümleci), özne, durum zarf tümleci eksiltisi,
c. cümlelisi (zaman zarf tümleci), özne, durum zarf tümleci, belirtili nesne eksiltisi, ç. cümlelisi (zaman zarf tümleci), özne, durum zarf tümleci,

belirtili nesne eksiltisi, d. cümlemsi (zaman zarf tümleci), özne, yüklem, bulunma tümleci eksiltisi, e. cümlemsi (zaman zarf tümleci), özne eksiltisi içermektedir.

Yüzey yapıda bulunmayan, ama örtük bir biçimde derin yapıda yer alan eksik öğelerin yorumu, yukarıda kısaca özetlediğimiz yapı kuralları doğrultusunda cümle ya da CBB içinde daha önceden sözü edilen yapılar veya konuşma ortamını oluşturan birimlerce sağlanmaktadır. Eksiltinin yer aldığı yapı, ön tekrar yoluyla cümle ya da CBB düzeyinde gönderme aracılığıyla belirtilmişse, ön tekrarlı eksiltiden söz etmek mümkün olacaktır. Kimi zaman da eksiltinin yorumu tamamen okuyucu/dinleyiciye bırakılmakta; dil dışı bilgilere gerek duyulmakta, ya da farklı yorumlarla eksiklik giderilmektedir. Bu nedenle eksiksiz önermeye ulaşmada kestirebilirlik çok önemlidir. Kestirilebilir, tamamlanabilir olma koşuluyla eksiltinin giderilebilmesini sağlayan zihin faaliyeti şu kaynaklardan beslenir: a. Dilin temel yapı kurallarından, b. Söz konusu cümleden önceki cümlelerde yer alan eski bilgilerden, c. dil dışı göndermelerden, ansiklopedik bilgilerden, ç. okurun bilgi, görgü dünyasından.

Cevap niteliğindeki *evet, var, yok, hayır, tabii, elbette, hayhay, ya, peki, hiç vb.* gibi sözcükler genellikle Türkçede soru cümlesinde verilen bilgilerle tamamlanacak durumdadır. Bunlar, cümleyi tekrarlamadan kendi başlarına kullanılmakta ve cümle eksiltisine yol açmaktadırlar. Bazen de bu sözcüklerden sonra mutlaka onları tamamlayacak nitelikte bir yüklem gelir ve yüklemsiz kesik cümleye ya da cümlelerin tamamının eksiltisine izin verilmez.

“--- niçin güldün?”

--- hiç... (bir nedeni yok)

--- sözüm gülünç mü geldi?

--- yoo, ne münasebet? (hayır, gülünç gelmedi)”

Orhan Kemal, Devlet Kuşu

“--- ne iş yapıyor?”

--- hiiç. (hiçbir iş yapmıyor)

--- boşta mı?

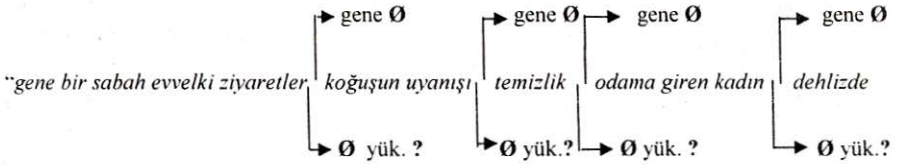
--- evet (boşta)

--- tahsili ne?

--- orta ikiden belgeli”

Orhan Kemal, Devlet Kuşu

Koyu renkle yazdıklarımız soru cümlelerinden hareketle tarafımızdan doldurulan eksiltilerdir. Yüzey yapıdan atılan birimlerin her zaman okuyucu tarafından tamamlandığını söylemek mümkün değildir. İşte bu durumda eksiltiden, sıfır tekrardan değil; **eksiklikten** söz etmemiz gerekir. Eksiltiyle eksikliğin birbirine karıştırılmaması gerekir.

küçük hastaların sürüklenişi gene seslerin, gürültülerin, hareketlerin çoğalışı.”

Ø yük. ?

Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu

Bu cümlelerde dikkati çeken, yüklemelerin yüzey yapıda yer almayışıdır. Yukarıda sözünü ettiğimiz dil kuralları ve okuyucunun bilgisi, dünya görüşü bu boşlukları doldurmaya yetmeyecektir. Çünkü kestirilebilir olma özelliğinden uzaktır ve burada yüklem eksiltisi değil; **eksiklik** söz konusudur. Bu tür cümlelere *yüklemsiz kesik cümleler* denir. Bir anlatımın cümle olma, sağlıklı iletişim kurabilme koşulu, yargı bildiren birimin / yüklem bulunmasına bağlıdır. Yükleme olmayan yapılar, bu özellikten yoksun oldukları için çözümlenemezler. Ancak hemen şunu belirtmeliyiz ki, yüklem bulunmaması anlatımı etkisiz, güçsüz bırakmaz. Özellikle ruhsal durumların açıklanmasında, tasvirlerde, etkili anlatım sağlanması istenen durumlarda bu tür yapılardan yararlanılır.

Örnek cümlelerde *gene* zarfı ise, eksilti/sıfır tekrar oluşturmuştur. Birinci ve altıncı cümlelerin yüzey yapısında tam tekrar, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci cümlelerin derin yapısında sıfır tekrar olarak yer almaktadır.

Sonuç

Eksiksiz önermeye ulaşmanın iletişim açısından önemi büyüktür. Her şeyden önce, a. anlam bulanıklığını giderir, b. çok anlamlılığı ortadan kaldırır, c. dili kullanan tarafından eksilti olarak cümleden atılan bilgiyi korur, ç. “böyle, şöyle, bu, şu, orası, bu olay, ben, kendi, o vb.” öğelerin kaynağını gösterir, d. CBB’nin sağlıklı algılanmasına yol açar, e. ilk bakışta dilbilgisi geçerliği olmayan, tek başlarına yorumlanamayan (yüklemli) kesik cümlelerin cümle kimliğine kavuşmasına ve yorumlanabilmesine katkıda bulunur, f. CBB’nin oluşmasına/dilbilgisi bakımından tam bir metnin ortaya çıkmasına hizmet eder.

Tekrardan kaçınmak, yeni bilgileri daha etkili bir biçimde sunmak için eksiltiden yararlanılır. Ancak eksiltinin de **sıfır tekrardan** başka bir şey

olmadığı açıktır. Çünkü yüzey yapıdan atılan birim, cümlelerin derin yapısında varlığını korumaktadır. Yüzey yapıda bulunmayan, ama örtük bir biçimde derin yapıda yer alan eksik öğelerin yorumu, yukarıda kısaca özetlediğimiz yapı kuralları doğrultusunda cümle ya da CBB içinde daha önceden sözü edilen yapılar veya konuşma ortamını oluşturan birimlerle sağlanmaktadır. Eksiksiz önermeye ulaşmada kestirebilirlik çok önemlidir. Kestirilebilir, tamamlanabilir yapılar, yani eksilteler sıfır tekrardır. Ancak bunun eksiklikle karıştırılmaması gerekir. Cümlede bulunmayan ve tamamlanamayan, okuyucu/dinleyici tarafından doldurulamayan yapılar, eksik yapılarıdır. Onların sıfır tekrarlarla hiçbir ilgisi yoktur.

KAYNAKÇA

- Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*, Dergah Yayınları, İstanbul 1983.
- Dizdaroğlu, H. *Tümcebilgisi*, TDK Yayınları: 426, Ankara, 1974.
- Gencan, T. N. *Dilbilgisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979.
- Karasu, Bilge. *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*, Metis Ed. Dizisi: 70, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.
- Kemal, O. *Devlet Kuşu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.
- Kongar, E. *Yaşamın Anlamı*, Türk Yazarlar Dizisi 86, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Külebi, O. "Türkçede Eksilti Tümceleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.VII, S. 1-2, Ankara, 1990, s.117-137.
- Oskay, G. "Ana -Baba ve Arkadaş Gruplarının Ergenler Üzerindeki Etkisi", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.VII, S. 1-2, Ankara, 1990, s. 65-70.
- Safa, P. *Yalnızız*, Ötüken Yayınevi, Edebi Eserler: 36, İstanbul, 1976.
- *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, Ötüken yayınevi, İstanbul, 1972.
- Tura, S. "Anlam ve Yorum", *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları I*, Hitit Yayınevi, Ankara, 1991, s. 104-123.
- Uzun, E. "Atasözlerinin Kısalığı ya da Dilbilimsel Eksilti Sorunu", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, C. XXXIII, S. 1-2, Ankara, 1990, s. 141-150.
- Üstünova, K. *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birimler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

- . “Atasözlerimizde Sentaktik Paralelizm I”, *Bir, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 9-10, Prof. Dr. Kemal Eraslan Armağarı, Yesevi Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 607-614.
- . “Atasözlerimizde Sentaktik Paralelizm II”, *Bir, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 9-10, Prof. Dr. Kemal Eraslan Armağarı, Yesevi Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 615-620.